

Diakoni som forskningsområde. II

AV ERIK BLENNBERGER

Viktiga forskningsuppgifter

Vad bör då forskning och annan teoretisk bearbetning inom diakoni ägna sig åt, vad är det angeläget att forska om? Den frågan ställde vi från Sköndalsinstitutet i ett brev som våren 1989 skickades ut till ett femtiotal institutioner och personer i Sverige med diakonalt ansvar. Flera av de tips vi fick har jag redan använt som exempel vid beskrivningen av olika slags teoretiska arbetsuppgifter inom diakonin. Här är en mera utförlig lista på viktiga ämnen, angivna helt osystematiskt:

- Dolda motiv inom vårddyrken och bland diakoner, problemet med «the helping personality».
- Kyrkan/församlingen som arbetsplats.
- Relationen mellan diakoni och socialtjänst.
- Teologisk bearbetning av frågor om diakonin och diakonatet.
- Diakonatets relation till liturgin i historiskt perspektiv.
- Utveckling av diakoni på kontraktsnivå.
- Handledningsbehovet för diakoniarbetare.
- Fältarbete inom diakonin.
- Personhistorisk forskning om personer av betydelse för diakonin.
- Relationen diakoni-evangelisation.
- Undersökning om vilka som söker sig till diakoniutbildningar och varför man väljer att bli diakon.

- Diakonarbetets karaktär i relation till utbildningen.
- Församlingarnas diakonala uppgifter under 100 år i översikt.
- Diakonins verksamhet bland kyrkans egna arbetare: vaktmästare, anställda på pastorsexpeditionen m.fl.
- Vad innebär professionalism i diakonalt arbete?
- Diakonal handledning och konsultverksamhet på stiftsnivå.
- Organisation och utbildning av besöksgrupper och frivilligarbetare.
- Diakoni inom kriminalvården.
- Diakonalt arbete bland invandrare och flyktingar.
- Diakoners identitet i relation till social- och vårdarbetare resp präster.
- Vad innebär en kreativ, nyorienterad diakoni?
- Utvärdering av jourhavande präst-verksamheten.
- Mental hälsa bland kyrkans anställda.
- Församlingens diakonala karaktär.
- Institutionsdiakonins roll i relation till församlingsdiakonin.
- Diakonal metodik, t ex om hembesöket.
- Att artikulera den «tysta kunskapen» som finns bland diakoner.
- Relationen mellan diakon och präst, avgränsningar av uppgifter.
- Diakonitjänsternas inriktning och faktiska innehåll.
- Människosyn i samhälleligt socialt arbete eller i diakonalt

arbete eller i diakonalt arbete eller frågan om vad en kristen människosyn innebär.

- Frågan om s k utbrändhet och personlighetsutveckling i omsorgsarbete.
- Kristendomstolkning, behandlingsmetoder och behandlingsresultat i kristen missbruksvård, t ex LP-stiftelsen.
- Diakonins och diakonatets idé och teologihistoria.
- Relationen mellan samhällsförhållanden och diakoni, socialpolitik och diakoni.
- Vårdförhållanden och välfärds-mål inom diakonalt arbete.
- Samhälls- och behovsanalys för diakonalt arbete, nationellt och lokalt.
- Diakonins organisation på olika nivåer: nationell, rikskyrklig, institutions-, ekumenisk, stifts-, kontrakts- och församlingsnivå.
- Ekumeniken inom diakonin – en inventering av möjliga framtidsprojekt.
- Etik för diakonalt och socialt arbete, yrkesetik i socialt arbete, vårdetik, medicinsk etik.
- Kunskapsmål och personlighetsutveckling i diakoniutbildning.
- Diakoni i det nya Europa.
- Villkor för vinning av diakoner.

Några aktuella projekt

I början av 1988 gjordes en förfrågan om behovet av forskning i socialt arbete inom kyrkorna. Förfrågningarna gick ut genom Svenska ekumeniska nämndens sociala utskott och man vände

sig till institutionerna för socialt arbete vid socialhögskolorna i Umeå och Göteborg, diakoniutbildningarna inom Svenska kyrkan, stadsmissionen i Stockholm, DKSV m fl. Som en följd av denna förfrågan hölls två konferenser i Sigtuna under 1989. Vid dessa konferenser framkom att det finns ett intresse för en sådan forskning i synnerhet vid institutionen för socialt arbete i Göteborg, under ledning av professor Harald Swedner. Ett tiotal doktorander från denna institution deltog på konferenserna i Sigtuna och lade fram grovskisser på tänkbara forskningsområden med diakonal inriktning, t ex om *kristet engagemang i flyktingarbete, kyrkornas insatser för de mest utslagna, socialt arbete i en församling i ett samhällskritiskt befrielsesteologiskt förändringsperspektiv och Frälsningsarméns sociala arbete i Göteborg under tiden 1883-1980. P g a frånvaro av ekonomiskt stöd har ännu ingen av dessa skisser lett till något forskningsarbete. Doktoranderna har sökt sig till andra forskningsuppgifter.*

Vid institutionen för kyrko- och samfundsvetenskap i Uppsala pågår två historiskt inriktade forskningsarbeten om diakoni. Det ena arbetet handlar om Ebba Boström och Samariterhemmets tillkomst 1882-1902 (Tuulikki Koivinen-Bylund) och det andra om diakonatets framvaxt och utveckling från 1800, i ett internationellt, ekumeniskt perspektiv (Ninni Smedberg-Roos).

Under hösten 1989 startade en föreläsning- och seminarierie i Uppsala om teologiska modeller för diakonatet. Serien spänner över flera terminer och sker i samarbete mellan Kyrko- och samfundsvetenskapen och Samariterhemmet finns också ett kartotek över litteratur om diakoni samt ett forskningsbibliotek.

På Religionssociologiska institutet har Jonas Alwall på uppdrag av Bräcke gjort en kartläggning av förväntningarna på diakonin bland församlingsaktiva i tre församlingar i Göteborgs stift; Backa, Kungshamn och Säfte. En liknande undersökning genomförde SIFO 1989 på uppdrag av Svenska kyrkans utbildningsnämnd och Stora Sköndals diakonisällskap. Den berörde dock flera församlingar och visar översiktligt vad diakoner faktiskt gör samt kartlägger förväntningar på diakonerna bland i första hand församlingsanställda.

Vid institutionen för socialt arbete i Lund skrev diakonerna Tuija Lieminen-Kristoffersson och Paul Trygg häromåret en forskningsförberedande uppsats om hembesöket som arbetsmetod inom diakonin. Uppsatsen har använts vid utbildningsdagar för diakoner och även vid utbildning inom hemtjänsten.

Ersta diakonisällskap påbörjade under våren 1990 ett projekt för att dokumentera fruktbara diakonala arbetsmetoder och «goda exempel» inom församlingsdiakonin. Projektet leds av Mona Mellert och Stina Nilsson och det innefattar också ett utbildningsprogram för diakonal metodeutveckling.

En omfattande kartläggning av Svenska kyrkans diakoni i Göteborg har också nyligen genomförts av Ingemar Nordanstig. Arbetet omfattar ca 500 sidor. (8).

På initiativ från Stora Sköndal pågår resonemang om att starta en samrådsgrupp som kan kallas «forum för diakoniforskning». Den kan ha företrädare för diakoniutbildningarna i Svenska kyrkan och även få en ekumenisk karaktär. Ett sådant forum skulle kunna initiera forskningsidéer, informera om pågående projekt och inte minst inspirera diakoner och andre intresserade att ägna sig åt forskning i diakonala ämen.

Sköndalsinstitutets forskningsinriktning

Det är en klar fördel om forskningsverksamhet har anknytning till utbildningsinstitutioner. Det gäller också diakoniforskning. Forskningsprojekt och forskningsresultat kan då vitalisera utbildningen, samtidigt som utbildningen som ett mål skall ge inriktning på forskning. Till en utbildningsinstitution kan också knytas kursverksamhet och fortbildning.

Sedan ett par år har vi arbetat med att bygga upp en forskningsavdelning på Sköndalsinstitutet. Den inriktning vi valt omfattar tre områden, som delvis sammanfaller. Det är först *socialt arbete med särskild inriktning på frivilligsektorn samt samarbete mellan myndigheter och frivilliga organisationer*. Som en särskilt viktig del av detta första område vill vi för det andra särskilt uppmärksamma *diakonala arbetsmetoder*. Ett tredje område är *etik och människosyn i socialt arbete*. I synnerhet dessa två senare områden har anknytning till Sköndalsinstitutets utbildningstraditioner och inom Stiftelsen Stora Sköndal finns också ett Forum för etik och människosyn, med särskild inriktning på värdeiska frågor.

Under 1990 hölls en forskningskonferens på Sköndalsinstitutet med ett 70-tal deltagare och det uttrycktes då ett intresse för forskningsamverkan från flera församlingar och frivilliga organisationer.

Flera projekt av typen uppdragsforskning är nu under utveckling. Bl a beställningar från Röda korset samt kommunförbundet i Stockholms län. För Röda korset handlar det om frivilligarbetares inställning och motivation och för kommunförbundet om arbetsförhållanden inom socialtjänsten i Stockholms län. Båda projekten leds av Bo Eneroth.

I samarbete med Ersta vårde- tiska institut har Sköndalsinsti- tutet nyligen startat en under- sökning om värderingsföränd- ringar bland våra studenter under utbildningstiden. Diskus- sioner har också förts med Dia- konhjemmets forskningsavde- ling i Oslo. Man planerar där en liknande undersökning med sina studenter.

Med anknytning till Sköndal- sinstitutet bedriver också Göran Wendel ett forskningsarbete om några sociala motiv i svensk skönlitteratur, t ex hos författare som Carl Jonas Love Almquist, August Strindberg och Elin Wägner.

Fyra huvudområden

Om man vill systematisera de olika förslag på ämnen för teoretisk bearbetning som jag nämnt, kan de gärna inordnas i fyra huvudområden, som i vissa frå- gor delvis sammanfaller. Inom vare område kan det handla om både forskning, dokumentation, utvärdering, utvecklingsarbete, aktionsforskning, utredning och konstruktiv reflexion.

Utbildning

Utbildningsfrågor kan anges som ett särskilt område. Det kan t ex handla om värderingar i social utbildning, antagnings- krav för diakonutbildning och denna utbildnings relevans för kommande arbetsuppgifter.

Arbetsmiljö

Påfallande många av de svar som gavs på vår förfrågan om ämnen för diakoniforskning antydde att kyrkan är en dålig arbetsmiljö, med prestigespel, inkompetens och en betydande irritation. Inte sällan antyds att arbetsmiljön i sig själv s a s skulle sakna diakon- al kvalitet. Kyrkan/försam- lingen som arbetsmiljö borde då bli ett viktigt område för forsk- ning, utvärdering och utvec- klingsarbete.

Metoder och organisation

Ett huvudområde är frågan om arbetsmetoder för diakonin. Till metodfrågor i vid mening kan man också räkna frågor om orga- nisationsformer. Vad skall en diakon göra och hur skall man arbeta? Hur skall diakonin administreras och organiseras på olika nivåer? Hur utvecklar man diakonins speciella konst, en «diakonal elegans»? Vad inne- bär ett kvalificerat kyrkans omsorgsarbete och hur mobilise- rar man församlingen till diako- nala insatser? Vad innebär pro- fessionalism inom diakonin? Skall diakonin främst vara en slags omplåstringsverksamhet inriktad på enskilda individer eller skall den också arbeta med samhälleligt förändringsarbete på olika nivåer?

Till metodfrågorna kan man också räkna med frågor om behovsanalys för diakonin. Vil- ken typ arbete är viktigt att utföra på en viss plats eller i lan- det som helhet?

Idé och identitet

Ett fjärde huvudområde utgörs av idé- och identitetsfrågor. Det innefattar många olika fråge- stallningar med diakonal ank- nytning: *Vad bör man avse med kristen människosyn? Vilken orientering skall den kristna tron ge för politisk och samhällsarbe- te? Vilka normer bör kyrkan stå för? Vilka målsättningar bör dia- konin ha? Vilka välfärdsidéer har diakonin? Hur skall man motivera diakonalt arbete? Vilka etiska val ställs man inför inom socialt och diakonalt arbete?*

En typ av idédiskussion är frå- gorna om diakonal identitet. Det kan då handla om diakonins och diakonatets teologiska grund och identitet, om yrkesidentitet för diakoner i relation till vård- och socialarbetare respektive präster samt om diakonins upp- gift i relation till evangelisation resp socialt arbete.

Samtliga dessa fyra huvudom- råden förefaller viktiga och intressanta. Förhoppningsvis kommer också flera av dessa uppslag att bli genomförda, en del kanske som doktoravhand- lingar av diakoner inom sina respektive fackdiscipliner.

Noter:

- 1 En annan type av definition, mera lämpad för teologisk reflexion om diakoni ges i H-E Lindström m fl.: *Handbok för diakoni och samhällsansvar*. Stockholm 1989. s. 43 ff.
- 2 En översikt om teologisk dia- koniforskning under 1900- talet ges i Thorsten Leven- stam: *Kyrklig diakoni och samhällets sociala omsorgsar- bete, omkring 1850-1975*. Stockholm 1981. s 33 ff.
- 3 Finn Diderichsen m fl: *Sam- hallsvetenskap, vård och omsorg*. Stockholm 1982. s 3 ff.
- 4 Se t ex Rosmari Eliasson: *Forskningsetik och perspektivval*. Lund 1988.
- 5 Rosmari Eliasson m fl: *Den värderande blicken. Om utvärdering i socialt arbete*. Lund 1990. s6 ff.
- 6 Finn Diderichsen m fl: *Sam- hållsvetenskap, vård och omsorg*. Stockholm 1982. s. 4.
- 7 Det kyrkliga ämbetet. Betän- kande av kyrkoordningskom- mittéen. Uppsala 1990. (Be- ställes från Svenska kyrkans centralstyrelse).
- 8 Diakoni i vår stad. Diakoni- utredningen, Göteborg 1990. (Beställes genom kyrkonäm- dens kansli 031/71 88 00).